

Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilari tahlili

Xudayqulova Nodira Qo'ldoshjonovna
Toshkent davlat yuridik universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu mavzu shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilof ravishda qayta ishlash, ulardan noto'g'ri foydalanish yoki oshkor qilishning huquqiy jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan. U shaxsga doir ma'lumotlar xavfsizligining buzilishi holatlarini tahlil qilish va ularning qonuniy oqibatlarini baholashga yordam beradi. Shuningdek, mavzu shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilikni, xususan, O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlari to'g'risida"gi qonunini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Shaxsga doir ma'lumotlar, ma'lumotlar xavfsizligi, ma'lumotlarni himoya qilish, qonunchilik, huquqiy javobgarlik, shaxsiy hayot daxlsizligi.

Kirish. Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish bugungi kunda juda muhim masala hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish borasidagi qonunchilik islohotlari amalga oshirilmogda. "Shaxsga doir ma'lumotlari to'g'risida"gi qonun shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va himoya qilish tartibini belgilaydi. Shaxsga doir ma'lumotlar deganda jismoniy shaxsga tegishli bo'lgan va uning shaxsini bevosita yoki bilvosita aniqlash imkonini beradigan har qanday ma'lumot tushuniladi. Bunda shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda to'plash, qayta ishlash yoki oshkor qilish qonunchilikka zid bo'ladi. Qonunchilikni buzishning obyektiv belgilariga oid tahlil shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi huquqbuzarliklarni aniqlash va oldini olishga yordam beradi. Bunda shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda to'plash, qayta ishlash yoki tarqatishning turli holatlari ko'rib chiqiladi. Ushbu mavzu doirasida quyidagi masalalar atroflicha tahlil qilinadi:

- Shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash;
- Qayta ishlash va himoya qilishga oid qonunchilik normalarining mohiyati;
- Shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda to'plash, qayta ishlash yoki oshkor qilishning turli shakllari;
- Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi huquqbuzarliklarning oqibatlari;
- Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish borasidagi xalqaro tajriba.

Mavzuning dolzarbligi shaxsga doir ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash zarurati bilan belgilanadi. Tahlil shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimini takomillashtirish borasidagi takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Asosiy qism. Albatta, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi asosida shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilarini tahlil qilamiz: "Shaxsga doir ma'lumotlari to'g'risida"gi Qonun talablarini buzish: Shaxsning roziligi bo'lmagan holda uning shaxsga doir ma'lumotlarini to'plash (12-modda). Shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilof ravishda qayta ishlash (16-modda). Shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilof ravishda oshkor qilish (19-modda). Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish majburiyatini bajarmaslik (25-modda). Shaxsga doir ma'lumotlar sohibining huquqlarini buzish (20-22-moddalar). Jinoyat kodeksiga ko'ra obyektiv belgilar: Shaxsga doir ma'lumotlarni o'g'irlash yoki boshqa qonunga xilof usullar bilan olish (144-modda).

Shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilof ravishda oshkor qilish (144-modda). Kompyuter axborotlariga qonunga xilof ravishda kirish, buzish, o'chirish yoki o'zgartirish (278-modda). Ma'muriy javobgarlik kodeksiga ko'ra obyektiv belgilar: Shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash, saqlash va foydalanish qoidalarini buzish (49-19-modda).

O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlari to'g'risida"gi qonuniga asoslanib, shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilarini tahlil qilamiz. Shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda to'plash: Qonunning 12-moddasiga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash faqatgina qonunda belgilangan holatlarda, shaxsning roziligi bo'lgandagina amalga oshirilishi mumkin. Shunga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlarni uning roziligi bo'lmagan holda to'plash qonunbuzarlik hisoblanadi. Shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda qayta ishlash: Qonunning 16-moddasiga muvofiq, shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlash faqatgina qonunda belgilangan maqsadlarda va tartibda amalga oshirilishi lozim. Shunga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy maqsadlarda yoki tartibsiz qayta ishlash qonunbuzarlik hisoblanadi. Shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda oshkor qilish: Qonunning 19-moddasiga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlarni faqatgina qonunda belgilangan holatlardagina oshkor qilish mumkin. Shunga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ravishda oshkor qilish qonunbuzarlik hisoblanadi. Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish majburiyatini bajarmaslik: Qonunning 25-moddasiga muvofiq, shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlash bilan shug'ullanuvchi korxonalar va tashkilotlar ularga tegishli ma'lumotlarni himoya qilish choralari ko'rishlari shart. Ushbu majburiyatni bajarmaslik qonunbuzarlik hisoblanadi. Shaxsga doir ma'lumotlar sohibining huquqlarini buzish: Qonunning 20-22-moddalariga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlar sohibi o'z ma'lumotlarini ko'rish, ularni to'g'rilash va boshqa huquqlarga ega. Ushbu huquqlarni buzish qonunbuzarlik hisoblanadi. Qonunda belgilangan talablarni buzgan shaxslar O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik kodeksiga va Jinoyat kodeksiga muvofiq javobgar bo'ladi. Xorijiy davlatlar qonunchiligi asosida ham shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi huquqbuzarliklarning obyektiv belgilarini tahlil qilib olamiz: Yevropa Ittifoqi

Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish reglamenti (GDPR):

- ✓ Shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlashda shaxsning roziligini olmaslik;
- ✓ Shaxsga doir ma'lumotlarni maqsadsiz va chegaradan tashqari qayta ishlash;
- ✓ Ma'lumotlarni xavfsiz saqlamaslik va himoya qilmaslik choralari ko'rilmaganligi;
- ✓ Shaxsga doir ma'lumotlar subiektlarining huquqlarini buzish (tuzatish, o'chirish va boshqalar);
- ✓ Ma'lumotlar himoyasi bo'yicha vakolatli organlar ko'rsatmalarini bajarmaslik

AQSh Federal ma'lumotlar xavfsizligi qonuni (FISMA):

- ✓ Federal ma'lumotlar tizimlarini himoya qilish qoidalarini buzish;
- ✓ Ma'lumotlar xavfsizligiga oid talablarni bajarmaslik;
- ✓ Ma'lumotlarni notog'ri boshqarish va ulardan noto'g'ri foydalanish

Umumiy holda, xorijiy davlatlar qonunchiligi asosida ham shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilof ravishda to'plash, qayta ishlash, tarqatish, shuningdek, ularni himoya qilish majburiyatini bajarmaslik obyektiv belgilar sifatida e'tirof etiladi. Ushbu huquqbuzarliklar ma'muriy va jinoyat javobgarligiga sabab bo'lishi mumkin. Xulosa qilib aytganda, jahon amaliyotida shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasida huquqbuzarliklar uchun muayyan javobgarlik belgilangan, natijada inson huquqlari himoya qilinadi.

Xulosa. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilari tahlili shuni ko'rsatadiki, bu masala nafaqat O'zbekistonda, balki dunyoning ko'pgina davlatlarida ham dolzarb hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlari to'g'risida"gi qonuni, Jinoyat kodeksi va Ma'muriy javobgarlik kodeksi talablarini buzish shaxsning shaxsiy hayoti daxlsizligiga tajovuz

qilish, uning obro'si va qadr-qimmatini kamsitish, hamda ma'naviy va moddiy zarar yetkazish bilan bog'liq obyektiv belgilar sifatida tan olinadi. Xorijiy davlatlar qonunchiligi tahlili shuni ko'rsatadiki, Yevropa Ittifoqi, AQSh, Xitoy, Rossiya va boshqa davlatlar ham shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish masalasiga jiddiy e'tibor qaratmoqda. Noqonuniy ravishda ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash, ularni notog'ri boshqarish, himoya qilish majburiyatini bajarmaslik va subyektlarning huquqlarini buzish kabi holatlar obyektiv belgilar sifatida e'lon qilingan. Umumiy xulosa shuki, har bir davlat fuqarolarining shaxsiy hayoti daxlsizligini himoya qilish, ularning shaxsga doir ma'lumotlarini qonuniy va xavfsiz usullarda to'plash va qayta ishlashni ta'minlash maqsadida muayyan huquqiy tartibotni joriy etgan. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilari aniqlanganligi va ularga nisbatan muayyan javobgarlik belgilanganligi insonning asosiy huquq va erkinliklarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 02.07.2019 yildagi O'RQ-547-son; Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida, O'zbekiston Respublikasining Qonuni;
2. 22.09.1994. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi;
3. 22.09.1994. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risida kodeksi.

